

НОМИНАЦИЈА ЧОВЕКА У ЖАРГОНУ

У раду се анализира жаргонски инвентар лексичких јединица са архисемом 'човек'. Тај инвентар представља део рукописне грађе под називом *Речник жаргонизама јужне пруге*. Кроз лексичко-семантичку анализу овог инвентара настоји се утврдити мотив номинације, као и однос номинатора према номинату. Будући да су творци овог лексичког слоја по правилу млади, показује се и какав је однос те генерације према свему што чини животни простор те генерације, тј. какав је однос тог младог света према својој генерацији, али и према свима осталима са којима деле своју свакодневицу. Као мотив номинације човека послужиле су бројне физичке, тј. телесне особине, човекове психичке особине, али и особине које су проистекле из човековог односа према околини и особама које га окружују и са којима долази у контакт. Неке човекове особине су омогућиле стварање опозитних јединица, а код појединих је номинација једнострана и то обично у случају негативне конотације.

Кључне речи: жаргон, лексика, млади, особа, особина.

Увод

Имајући у виду разлоге настајања жаргона и услове у којима се јавља, очекивано је да човек буде тј. да јесте у центру интересовања.

Овај осврт на такав вид жаргонске лексике настао је на грађи из рукописа *Речник жаргонизама јужне пруге*³. Показало се да готово једна четвртина лексема посматраног жаргонског инвентара припада овој лексичкој скупини. Бројна скупина лексема којима се именује човек документује које особине (физичке, карактерне или оне које су резултат човековог односа према одређеној категорији) представљају мотив за номинацију овога типа. Тај детаљ указује и на однос стваралаца овог лексичког фонда према неким друштвеним категоријама, али и шта се посматра као афирмативно, а шта као негативно у човековом карактеру или његовом односу према другим људима, према раду, према храни и пићу, према гардероби итд.

¹ jordana.markovic@filfak.ni.ac.rs

² Рад је рађен у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* бр. 178020, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

³ Рукопис под овим називом, чији су аутори Јордана Марковић и Татјана Трајковић, у припреми је за штампу и представља речник жаргонизама са простора југоисточне Србије.

Интересовање за жаргон појачава се са усмеравањем лингвистике ка социолингвистици. Појачано интересовање науке о језику за језик у употреби – онакав какав се свакодневно користи, намеће и интересовање за жаргонску лексику. Податке о томе да овакав вид комуникације налазимо и у старије време, доносе нам радови о тајним језицима.

Истина, није увек и није свако од научника имао позитиван однос према овој лексичкој скубини. Тако је, по некима, ово „мутна река речи“ (Армјанов, 1995: 6) или кварење језика, те такву употребу језика треба избегавати. Заправо, ово су изрази који се по правилу неће наћи у неком речнику књижевног језика. Овај вид језичке употребе или „језичка забава“ (Армјанов 1995: 11), тј. разбарушени и необуздани језички варијетет, међутим, опстаје и временом се богати, што резултира чињеницом да се у новије време јављају озбиљни научни приступи којима се утврђују законитости које у овом социолекту делују.

По некима, ово је језички варијетет којим се служе млади – они који су и његови ствараоци, мада је ово став релативне вредности⁴.

На српскохрватском језичком простору дуго су постојала два речника са таквом лексиком – *Речник жаргона* Драгослава Андрића и *Рјечник шатровачког говора* Томислава Сабљака. У новије време на српском језичком подручју јавили су се и други такви речници: *Речник српског жаргона* Наташе и Боривоја Герзића, *Речник савременог београдског жаргона* Боривоја Герзића, *Београдски фрајерски речник* Петита Имамија, а Андрићев доживљава друго издање. Софија Милорадовић свој допринос дала је обрадом музичког жаргона (*Музички жаргон младих*). Теоријску подлогу проучавању жаргонизама на српском језичком простору налазимо у радовима Ранка Бугарског (вид. списак литературе).

У речницима овакве врсте своје место обавезно налази градски идиом. Чини се да је код нас ова лексика махом бележена у Београду, барем судећи према насловима.

Отуда смо колегиница Татјана Трајковић и ја зажелеле да дамо свој допринос инвентарисујући такву лексику са југа Србије, назвавши тај инвентар *Жаргонизми јужне пруге*. Овај осврт заснован је на подацима из тог лексичког инвентара.

Грађа која је послужила за основу овога рада чини готово једну четвртину целокупне грађе⁵, што је сведочанство о томе да је центар интересовања у жаргонској лексичкој заправо човек као последица чињенице да су ове номинационе јединице настале у свакодневној непосредној комуникацији.

За анализу су узете пре свега номина атрибутива и номина агентис, тј. оне супстантивне форме које означавају неку особину или социјални статус човека.

На плану српског стандардног језика овом темом бавила се Гордана Штасни у књизи *Речи о човеку (Номинација човека у српском језику)* (Штасни, 2013).

⁴ Слично мисли и Карстојчева кад тврди да жаргон привлачи младе, али и не сасвим младе (1988:19). Она сматра да је доња граница 12–13 година, а горња 40–45 година (1988:15).

⁵ Овакав податак базиран је само на именичким лексемама. Вероватно би проценат био далеко већи да су уврштене и друге (придеви и глаголи).

Анализа грађе

За номинатора је мотив за стварање оваквих номинационих јединица нека маркантна црта номината и то је по правилу одступање од очекиваног, тј. од онога што се сматра прихватљивим у одређеној средини или друштвеној групацији. Најчешћи мотив за стварање ових лексичких јединица јесте: физички изглед, психичка особина, положај у друштву, занимање и сл. Разлог настанка ових лексема делује прагматично, тим пре што је најчешће евидентан опозитни приступ. Тај детаљ казује да је при таквом именовању готово обавезна пејоративна или хипокористична компонента као резултат субјективног става именоватеља.

1. С п о љ а ш њ и и з г л е д. На плану спољашњег изгледа пажњу привлачи доста видљивих елемената који представљају човекове телесне особине, али и какве друге особине – оне чије се последице одражавају на физички изглед. Оне могу бити урођене или стечене, али и пожељне или непожељне.

У овоме семантичком пољу јавила се неутрална лексичка јединица *позер* са хиперсемом ‘особа која држи до спољашњег изгледа’.

1.1. Висина. Раст је особина која се као мотив за номинацију јавила у случају када треба означити оно што је екстремно, а то значи именовати сувише ниску или сувише високу особу, те је опозитни однос неизбежан.

Ниске особе су: *кикириз, патуљак, пикавац, пикавче, пицопевац, прцвољак, прцвољко, прцо*.

Само мушка особа ниског раста је *цврца* и *кепец*, рекло би се без видљивог разлога.

Висока девојка је *бандера, бедевија, жирафа, потпираљка, пракљача, солитерка*.

1.2. Ухрањеност. И лексеме овога типа налазе се у опозитном односу и означавају или преухрањеност или неухрањеност. Бројније су лексеме којима се именује преухрањена особа: *балкон, бицман, буби, бумбар, вепар, геца, дунда, мечка, пуфна, свиња, сланина, тенк, трокрилни шифоњер, трунтов*.

Дебела женска особа је: *бачва, гица, крава, краветина, крмача*.

Мршава особа је: *грчла, грчља, жгоља, притка, спрегла, сучка, штигилица*.

Мршава женска особа је: *даска, даскара, глиста, мотка, фосна*.

Претходне две особине – *висина* и *ухрањеност* могу бити и спојене: *свећа, чивилук, ћуфтица* су високе и витке девојке.

1.3. Телесна маса. Именовање особе према телесној маси, заправо, представља спој претходних двеју особина – висине и ухрањености.

Особа ситне телесне грађе: *мрвица*.

Крупна особа: *два са два, орман, цопина, шифоњер*.

Крупна женска особа: *караконџула*.

Снажан, јак, крупан мушкарац: *стрвина*.

1.4. Изглед. Ова хиперсема своју реализацију показује кроз две опозитне групе лексема – оне које означавају *лепоту* или оне које означавају *ружноћу*, тј. пожељан, пријатан или непожељан, непријатан изглед, односно именују особу привлачне или непривлачне спољашњости.

Више је лексичких јединица којима се именује ружна особа, тј. којима се практично исказује негативан став, али релативно су бројне и оне којима се именује лепа особа, тј. исказује се пожељна црта. Наравно, овај лексички инвентар се више но остали односи на изглед младих особа – момака и девојака.

За означавање пожељно лепе особе јавила се само лексема *маче*, док су доста бројније оне које означавају ружну особу: *акреп*, *габор*, *гроб*, *гробље*, *грозота*, *наказа*, *сподоба*, *чернобиљак*.

Доста је диференцијалних, оних које се односе или на мушку или на женску особу.

Лепа мушка особа: *маџан*, *мачор*.

Лепа женска особа: *авион*, *лутка*, *мачка*, *мачкица*, *риба*, *сојка*, *треба*, *џица*, *џица-маџа*, *шећер*.

Занимљиво је да се у овој категорији јавио неки вид суперлатива⁶: *пре-лепотница*, а ту су и: *шминкерка* ‘особа женског пола која се много шминка’ и *шминкер* ‘особа мушког пола која се много дотерује’.

За ружну особу, без обзира на пол, јавио се лик *капела* са илустративним материјалом који се односи на особу мушког пола.

Ружна девојка је: *ашов*, *габорка*, *грабуља*, *одрон*, *ружњача*, *срндељ*, *чавка*.

За ружну мушку особу јавила се лексема *кри*.

Као иновација морају се посматрати лексеме типа *пластичарка* и *сиконка*, за особе са ‘вештачком лепотом’.

Физички изглед је чест и фреквентан мотив за номинацију женске особе, а ређи за особе мушког пола.

1.5. Соматизми. Некада је мотив за номинацију према телесној особи ни бивао само део човечјег тела, тј. номинација је мотивисана соматизмима. То су по правилу бивали маркантни делови, који су прерастали у доминантну физичку, тј. телесну особину. У такве спадају:

А. (велика) глава: *глауран*, *глобус*, *сомуран*, *чутуран*;

Главоња је, међутим, особа која умишља да је важна или богат човек.

Б. (крупне) очи или мана у виду слабовидости⁷: *буљавац*, *буљина*, *буљча*, *жаба*, *ћора*, *ћоро*, *ћорча*;

⁶ Овакав вид грађења суперлатива (уз помоћ префикса *пре-*) познат је из најстаријих споменика (Марковић, Јовић, 2014: 98).

⁷ Истина, слабовидост не припада спољашњем изгледу, али заправо њој је ту место посредно – слабовида особа по правилу мора да носи наочаре, а оне су видне као знак тог човековог недостатка.

В. (велики) нос: *сабљарка, труба*;
У грађи се није нашао пример за номинацију према малом носу, што је у пракси могуће.

Г. зуби: *дабар* ‘особа са избаченим горњим зубима’, *церован / церованка* ‘особа која има размак између горњих предњих зуба’;

Д. (велике) уши⁸: *ђилкуш*;

Ђ. коса: *ћелавац, чупавац, плавка* ‘плавуша, жена плаве косе’;

Е. (велика) задњица: *буљастер*;

Ж. (велики) стомак: *шкемба, шкембоња*;

З. (женске) груди: *балкоњерка*;

И. длакавост тела: *вукодлак* ‘маљава особа’, *тепих* ‘маљава леђа’;

Ј. (дуге) ноге: *крака* ‘дугонога особа’, *чапља* ‘висока, мршава дугонога девојка’.

Показало се да је најчешће за номинацију према делу тела мотив био увећани део тела, тј. „већих димензија од нормалног“ (Штасни, 2013: 116). То су по правилу непожељне особине, те изостаје антонимски парњак.

1.6. Однос према хигијени. Као спољашњи видљив детаљ може се посматрати и однос према хигијени: *аљкавуша* ‘лења, прљава жена’, *штрокља* ‘прљав човек’, *штрокла* ‘прљава женска особа’, *шугља* ‘неуредна особа’.

Однос према хигијени може резултирати непријатним мирисом, па ће се јавити *смрки* за ‘особу око које се шири непријатан мирис’.

1.7. Однос према одевању. И овај мотив се може разматрати у оквиру спољашњих одлика, мотивисаних стилем облачења или изгледом заснованим на облачењу: *дизелаш* ‘особа која прати трендове деведесетих’, *распаранца* ‘неуредно одевена особа’, *скапља* ‘особа која изгледа неуредно’, *стајлиша* ‘особа која се модерно облачи’, *фенсер, фенсерка* ‘особа која прати модне трендове’.

1.8. Особа према узрасту. Ово је доста богата категорија и у њој су место нашли готово сви узрасни периоди: *бекутанер, бебац* ‘беба’; *балавандер* ‘незрела, недорасла особа, особа која се незрело понаша’, *балавац / балавица, балавурдија, балавандер* ‘ученик/ученица нижег разреда’, *клинац, клиња* ‘дечак’, *клинка* ‘девојчица’, *клинци* ‘деца’, *кењац* ‘дечак’, *школарац* ‘дете које иде у школу’, *петак / петенац* ‘ученик петог разреда’, аналогно томе и: *шестак / шестенац, седмак / седменац, осмак / осменац, првенац* ‘ученик првог разреда или бруцош’, *тинејџер* ‘дечак који има између 11 и 19 година’, *тинејџерка* ‘девојчица који има између 11 и 19 година’, *старуља* ‘особа средњих година’, *чича* ‘стари човек’, *хармоникаш* ‘човек са набораним лицем’, *икебана* ‘старија женска особа’, *фосил* ‘старија особа’, *мато-*

⁸ Пример *глувча* за особу оштећеног слуха формално се не може овде сврстати само зато што нема видне елементе који на недостатак указују као у случају чула вида.

ра ‘старија женска особа’, *квочка* ‘старија женска особа’, *матора дртина* ‘стар (старији) човек’, *маторац* ‘старија особа’, *матори* ‘старији човек’, *бабос* ‘баба’, *бабускера* ‘баба, старија женска особа’, *бабушка* ‘баба’, *баку-та* ‘баба, старија женска особа’, *бакутанер* ‘баба’.

Занимљиво је да у овој категорији има бројних лексема са основом баба, али не и пандана деда.

Лексема *пилетина* јавила се са значењем ‘млада особа’, тј. особа млађа у односу на партнера или потенцијалног партнера.

2. Психолошке карактеристике. У овом семантичком пољу сврстано је доста лексичких јединица којима се номинује човек према својим карактерним особинама које су видљиве у његовом понашању, његовим ставовима и његовом односу према другима и према околини. Ту спадају особине које су последица човековог темперамента или његовог карактера, његове моралне особине, као и особине које произилазе из човековог односа према другим људима.

2.1. Недружељубива особа: *намћор*.

2.2. Намћор: *душевадник*.

2.3. Неспретна особа: *брљан, смотља*.

2.4. Безвољна особа; *невољник*.

2.5. Повучена, тиха особа: *мукица*.

2.6. Радознала особа, особа која се у све меша: *њушкало*.

2.7. Емотивна особа, емотивно слаба особа: *емо, плачипичка*.

2.8. Размажена особа: *пекмез, пекмезар, размазојла, размазотина*.

2.9. Немарна особа: *банзов*.

2.10. Особа која свесно срља у невоље: *камиказа*.

2.11. Недружељубива особа: *молка*.

2.12. Плашљивац: *миш*.

2.13. Нервозна, темпераментна, напета особа: *живац, живчењак, издркотина*.

2.14. Опуштена, безбрижна особа: *кулер, ладовина*.

2.15. Особа која је склона маштаријама: *запљес, замајотка, замлата, задрибалда*.

- 2.16. Особа увек спремна на шалу: *зајџбант, зафркант, зврк, зезатор*.
- 2.17. Говор као човекова особина: *алапача, блебетало, грлица, зујалица, јајара, језичара, кењатор, лајавица, опајдара, папагај, сврака, трачара* ‘особа која много прича, брбљива особа’, мада та „прича“ може бити различита, са различитом намером, или различитим последицама, а овде припада и *палаверка* ‘особа која која зна и преноси све новости и трачеве’, као и *кочијаш* ‘особа која много псује’.
- 2.18. Лош човек: *вуцибатина, гњида, дсмра, дршиља, ђубре, кушља, ливра, пропалитет, смрад, смрдља, смрдоје, чеп, цукац, цукела, шуша, шљам, шалабајзер*.
- 2.19. Зао човек/зла особа: *артуковић, змија*.
- 2.20. Зла жена: *аспида, оштроконца*.
- 2.21. Лажов: *барон, глумац*.
- 2.22. Варалица, преварант: *блефер, мувара, мутљавина, фолирант*.
- 2.23. Издајница: *друкер, друкара, птичица, цинкарош*,
- 2.24. Улизица: *вазелин, дупелизац, дупедавац, лизалица, љига, љигавац, ницајзла, тампон, тастер, увлака, чичак, шлихтара, шлихтер*.
- 2.25. Особа која се неосновано уздиже, сматра се важном: *надркотина*.
- 2.26. Непоуздана особа, особа која не држи до обећања: *ветропир, испала*.
- 2.27. Наметљива особа: *убац, убацотина, убацотка*.
- 2.28. Кукавица: *сиса, стрина*.
- 2.29. Особа ниског морала, неморална особа: *пачавра, сипов*.
- 2.30. Особа која се дружи с неким ради материјалне користи: *лешинар*.
- 2.31. Некултурна, невоспитана особа: *банса, бица, брђанин, геца, говедо*.
- 2.32. Тврдоглава особа: *бизгов, тикван, сомина*.
- 2.33. Досадна особа: *гњаватор, гњавез, давез, дркација, загуш, крагна, смаратор, смарачина, смор, сморко, сморушица*.
- 2.34. Карактеран, добар човек: *душа и мица*.
- 2.35. Занимљива особа, позитивна особа: *краљица, цар, царица*.
- 2.36. Оригинална и необична особа: *легенда*.
- 2.37. Поуздана особа: *извор*.
- 2.38. Храбра особа: *змај*.

2.39. Особа без порока: *стрејтер*.

2.40. Однос према новцу: *буржуј*, *буџа*, *буџован*, *ловатор*, *пунишић*, 'богата особа, особа која има пара', *сноб* 'умишљени богаташ', *безбанк*, *боранија*, *голоигра*, *декинтос* 'сиромашна особа (или особа без пара)', *јевреј*, *кртица*, *стипса*, *штекара*, *штекер*, *штексон*, *штекча*, *шкртица* 'штедљива особа', *чек* 'особа која лако троши новац'.

Изгледа да у овој категорији нема позитивног односа према номинату.

Вероватно има основа да се ова категорија разматра и у оквиру неког другог семантичког поља. Заправо, однос према новцу јесте карактерна особина, али стање изазвано чињеницом да неко има или нема пара ипак не припада овој категорији. Ове су лексеме по правилу опозитне.

2.41. Однос према храни. Ово би могла бити и физичка и карактерна особина. У овој категорији нашле су се лексеме које именују особу која превише једе, а та чињеница доводи до тога да почне да једе и туђе остатке хране или да једе кришом.

2.41.1. Особа која много једе: *ала*, *аламан*, *дрчља*, *ждерачина*, *ждероња*, *ненајешник*, *усисивач*.

2.41.2. Особа која воли да једе на туђ рачун: *ђувечар*.

2.41.3. Особа која једе кришом: *муљара*.

2.41.4. Особа која поједе туђе остатке јела: *стрвинар*.

Овде би се могао сврстати и однос према алкохолном пићу, мада бројност овог инвентара даје могућност и да се разматра засебно. Целокупни језички инвентар ове (пот)категорије припада номинацији особа које пију или превише пију алкохолно пиће: *алкић*, *алкоман*, *алкос*, *бадњак*, *бетон*, *геометар*, *дринкер*, *испичутура*, *кифла*, *локатор*, *летва*, *метак*, *мотка*, *патос*, *соло дринкер*, *тапија*, *тепих*, *шљокара*, *шљокер*.

2.42. Однос према наркоманији. Чест мотив је и наркоманија, но број ових лексичких јединица у истраживаној грађи није тако богат. За корисника дроге јавили су се: *дрогирант*, *дрогираш*, *дрогос*, *ђанер*, *ђанкоза*, *јузер*, *наркић*, *наркос*, *наркош*, *џанки*.

Поједине лексеме прецизирајући додатно класификују корисника као зависника од хероина – *пајдоман*, *ујдоман*; кориснике/корисника марихуане: *дувачки оркестар*, *травар*.

Овај последњи детаљ документује стање нашег друштва у коме су у претежној употреби марихуана и хероин – нема скупе дроге какав је кокаин.

Овде може доћи и облик *фурунаш* у значењу 'пушач'.

2.43. Однос према раду. Неким лексемама дефинисан је однос особе према раду. Ту су се нашле лексичке јединице којима се именује добар радник (или онај ко много ради, тј. много учи): *ајништајн*, *бубало* 'особа која много учи', *енциклопедија* 'свезналица', *залуђеник* 'онај који пуно учи', *залуђивач* 'бубалица', *јапанац* 'вредна особа', *јуниор у школи* 'лош ђак', *књишки мољац* 'бубалица', *компјутер* 'ученик који све зна', *пчелица* 'вредна осо-

ба', *црнац* 'особа која ради тешке послове', *итренча* 'особа која превише учи'.

Један део овог лексичког инвентара служи за именовање особа које спадају у нераднике: *амза*, *блејач*, *јибиветар*, *ладолеж*, *лежовајник*, *лезилебовић*, *лезилебоња*, *луфтигуз*, *мрца*, *мрцина*, *џабалебарош*, *џабалебатор*.

Сви мотиви који су послужили за номинацију у претходним случајевима могу бити спољашњи јер се могу опазити оком, мада су понекад последица неке човекове психолошке карактеристике, што показује да граница није увек тако строга, као и да је свака подела релативна.

3. Менталне карактеристике. Лексеме из ове скупине именују човека према интелектуалним својствима и то су оне човекове особине на које се или не може или једва незнатно може утицати, дакле, оне особине за које се може рећи да су урођене. Један део припада особинама које се јављају у познијем добу као последица старости или каквих других околности.

3.1. Глупа особа или особа која изгледа глупо: *бабун*, *балван*, *бансов*, *бацко*, *блента*, *болид*, *бот*, *ботина*, *бузда*, *буздован*, *глуперда*, *глупсан*, *глупча*, *гуска*, *дандара*, *дебос*, *дијабола*, *дудук*, *дунстер*, *дупеглавац*, *камен*, *каменица*, *китоје*, *квочка*, *клен*, *кокошка*, *мазгов*, *ментол*, *морон*, *мрак*, *овца*, *пањ*, *папан*, *петарда*, *ретард*, *ретардињос*, *ретља*, *сом*, *суртук*, *теле*, *телетабис*, *телац*, *тенкре*, *тераса*, *тиква*, *тоцило*, *точак*, *тротил*, *тулипан*, *тупан*, *тупација*, *тупко*, *тупсон*, *тупча*, *тупшиа*, *тутубан*, *тучко*, *ћурка*, *ћускија*, *чук*, *шупљоглавац*.

3.2. Луд човек: *алелуја*, *дилеја*, *сајко*, *хамлет*.

3.3. Паметна особа: *мозак*.

3.4. Сенилна особа: *излапетис*, *излатитис*.

3.5. Заборавна особа: *кречана*.

4. С п о с о б н о с т. Лексеме у овом лексичко-семантичком пољу нису бројне. Оне карактеришу човека као способног, спретног или неспособног и неспретног у некој области или као почетника. У овом семантичком пољу нашле су се лексичке јединице у опозитном односу.

4. 1. Неспретна особа: *њока*, *шепртља*.

4.2. Сналажљива особа: *фуњара*.

4.3. Особа која је у нечему веома добра, веома спретна: *доктор*, *муња*.

4.4. Неискусна особа: *ноб*, *нуб*, *нубина*.

5. Социјалне особине. Посебном лексичко-семантичком пољу припадају лексеме које су мотивисане особинама насталим као последица међуљудских односа, тј. односа у друштву.

5.1. Положај у друштву. И у овој категорији је евидентна опозиција – или је неко битан, важан, главни или је небитан, неважан, непознат, неспособан, непожељан.

У прве спадају: *ајкула, баја, бос, виповац, гузоња, зверка, кремаш* ‘особа из елитног друштва’, *мудоња, отац, фактор*.

У друге: *анонимус, вашка, леви, падобранац, шмокљан, шмокља*.

О томе да граница није строга, сведоче примери *шибација*, што представља особу која је на положају, а изгледа просто и *шушумига* – дивитљива особа, особа која не бира средства да дође до циља.

Као положај у друштву могла би се посматрати и номинација ученика према томе коју школу похађају, па је *борац* ученик нишке гимназије „Бора Станковић“, а *сремчица* ученица нишке гимназије „Стеван Сремац“.

5.2. Однос према сексу или сексуална оријентација. Ова категорији је одувек била бројна у речницима жаргонизама, па је своју актуелност показала и овде. Наравно, бројне су лексеме којима се именује припадник ЛГБТ-популације: *буљар, буљаш, гејчина, гејша, дерпе, китоловац, лезбача, лезбо, лезбос, пеша, пешикир, пешко, пешован, топли брат, топли пешикирић, фегет, хомић* и: *транца* – трансвестит, особа која има нагон ка облачењу одеће супротног пола.

Јавиле су се и неке друге категорије: *би* ‘бисексуалац’, *кибицер* ‘заводник’, *ластавица* ‘љубавница’, *мрчитељ* ‘добар љубавник’, *швалер* ‘љубавник’.

Неким лексемама именују се женске особе лаког или сумњивог морала: *бичарка, дроља, дромфуља, дроца, крајпуташица, куробештија, кучка, половњача, поточарка, рава, радодајка, фукса, фуфа, фанфуља, циганка*.

Своје место нашла је и: *невенка* ‘невина девојка’, чини се са негативном конотацијом, док је *заљубишка* заљубљена особа.

5.3. Човек према занимању или послу који обавља. Занимање је чест мотив за настанак термина којим некога ословљавамо или га тако другоме описујемо, те је у овоме инвентару та лексичка скупина бројна. Најбројније су оне лексеме којима се именују особе које се баве оним пословима који имају везе са младима. У том инвентару су се нашле лексеме којима се именује радник уопште, радник који обавља тешке физичке послове, али и стручњак у некој области.

Најбројније су оне лексеме којима се именују особе које се баве пословима који имају везе са младима: *теткица* ‘чистачица у школи’, *чкица* ‘помоћни радник у школи’, *библивоје* ‘библиотекар’, *гробар* ‘професор, ди-

ректор', *дикси* 'директор', *диша* 'директор', *дишко* 'директор', *доца* 'доктор', *уча* 'учитељ', *профа* 'професор', *профан* 'професор', *профанка* 'професорица', *раза*, *раца*, *раки* 'разредни старешина', али са истим значењем и *тренер* и *тренерка*.

Бројни су називи за професоре појединих предмета: *анатомац* 'професор анатомије', *психа* 'професор психологије', *техничар* 'професор техничког образовања', *физа* 'професор физике', *филозоф* 'професор филозофије.

Често се на ову професију прелива тежња ка родној равноправности, па ће се јавити: *тичер* / *тичерка*, *енглез* / *енглескиња*, *француз* / *францускиња*, *србин* / *српкиња*, *рус* / *рускиња*, *немац* / *немица*, *математичар* / *математичарка*.

Професије које су послужиле за номинацију у овој категорији јесу и: *админ* 'особа која одржава интернет странице', *баба-сера*, *бандераш* 'радник електродистрибуције', *геша* 'генерал', *гиша* 'гинеколог', *горила* 'телохранитељ, обезбеђење', *дилер* 'препродавац', *дроп* 'полицајац', *дрот* 'полицајац', *жардињерија* 'коминална полиција', *жаца* 'полицајац', *зуба* 'стоматолог', *кер* 'полицајац', *мурија* 'полиција', *муркан* 'полицајац', *народњак* 'особа која се бави народном музиком', *певаљка*, *пандур* 'пајкан', *пандурација* 'полиција, МУП', *пајкан*, *пензос* 'пензионер', *психић* 'психијатар', *репер* 'извођач реп музике', *рија* 'полиција', *рокер* 'извођач или љубитељ рок-музике', *цајкан* 'полицајац', *шалтеруша* 'женска особа која ради на шалтеру', *шанер* 'особа која продаје шверцовану робу', *шишиар* 'особа која се бави шишањем, а није професионални фризер', *штрумфови* 'полицајци', а ту су и неутралне форме типа: *физикалац* 'радник који обавља напоран физички посао', *хакер* 'стручњак за рачунарске системе', *шљакер* 'радник'.

Две професије су доминантни мотиви номинације у овој категорији – просветни радници и полиција и то је сведочанство о томе ко су били номинатори, тј. са којом професијом су најчешће долазили у контакт.

Овде би се могао сврстати и *гејмер* и фонетска варијанта *гајмер* као називи за играча игрица на компјутеру.

О актуелности и аутентичности ове лексичке скупине, као и о чињеници да је она огледало тренутка у коме настаје, сведоче и лексеме: *социјала* 'особа без посла', *старлета* 'лепа девојка без професије', *кримос*, *москри* 'криминалац'.

5.4. Родбински односи. Овај тип номинације сведочи о томе са којим особама су ствараоци ових лексема у свакодневном контакту. Ту су: рођак – *рођа*, сестра: *сеша*, *швеца*; родитељ(и): *старкељ*, *старци*, отац: *маторац*, *матори*, *стари*, *ћалац*, *ћале*, *ћалко*, мајка: *кева*, *кевац*, *матора*, *стара*.

Овде би се могао сврстати и облик *комшиа* 'комшија'.

Лексеме којима се номинује брат биће засебно разматране у оквиру категорије коју сам назвала однос према номинатору.

5.5. Однос према номинатору. Овој категорији припадају лексеме којима се ословљава или именује добар друг или брат. Некада је семантичка нијанса

присутна, а некада је небитна. Разлог да их овако назовем налазим у чињеници да су по правилу употребљене у вокативу и да се њима ословљава драга особа. Ово би се могло посматрати као лексичке јединице изразито субјективне оцене, мада се и целокупна жаргонска лексика може тако посматрати.

Или друг или брат је: *бајча, баки, бате, батке, баћа, баћо, баце, бро, бураз, буразер, бурке, јаран, побра, тебра, тебрекс.*

Само брат: *братеу.*

Само пријатељ: *буразенгија, фемке.*

Друг, добар друг (или другарица): *компањерос, кумашин, ортак, ортакиња, пајташ, пајтос, френд, френдица.*

5.6. Брачни односи. Мушко-женски односи могли су бити обрађени и у категорији сексуални и други односи, но чињеница да нису у вези са таквим мушко-женским односима је могућност да ове лексичке јединице буду засебно разматране. То су: *пануча, панучар, панучић.* Истина, овакво понашање не мора бити строго узевши везано само за брачне односе. Овде су се нашле само три варијанте једне исте основне лексеме и идентичне су семантике. Како се види, овај вид номинације наметнуо се својом необичношћу, по схватању номинатора – необично је да мушки партнер угађа жени, супротно понашање је очекивано, нормално и не привлачи пажњу.

Супруга може бити *главобоља.*

5.7. Етничка или расна припадност. Своје место нашла је и расна или етничка припадност. Ова категорија није разноврсна, што сведочи о стању друштва у овом тренутку и на овом географском простору. Најбројнија је скупина којом се означава припадник ромске националности или онај који по неким особинама (физичким или карактерним) тој популацији наликује: *Ганац, Ганер, Зганер, угљанин.* Од осталих нашли су се: *Амер* 'Американац', *Шваба* 'Немац', *Ветић* 'Црногорац'. Са варијантном семантиком нашао се *чамуга* – као црнац и Ром.

Раније су поменуте лексеме типа: *јапанац* 'вредна особа', *јевреј* 'шкртица', *црнац* 'особа која ради тешке послове', а јавила се и форма *индијанац* 'примитивна особа, особа која се не уклапа у средину'.

Закључне напомене

Чињеница је да су све класификације, па и ова, релативне, о чему сведоче следећи примери: *ђувечар* 'особа која воли да једе на туђ рачун', одакле је очигледно да је у питању и однос према храни и однос према новцу и карактер особе, као и *везара* 'незналица' и 'особа која користи протекцију'⁹, *зујалица* 'особа која стално прича' и 'особа која стално негде жури' итд.

⁹ Занимљиво да је у првом случају мотив за незнање био израз 'нема везе', а у другом 'тражи, користи везу'.

Такође ваља имати у виду да у овој грађи моциони пар није увек семантички истовестан, о чему сведоче примери лик ‘младић позитивних особина, занимљива особа’ и *ликуша* ‘девојка која се намеће у друштву’, ‘непозната девојка’, али да има и таквих: *френд/фрндица, тичер/тичерка, тренер/тренерка* итд. Да је богата синонимија одлика ове лексичке скупине одавно је примећено (Карастојчева, 1988: 4). Као доказ могу послужити примери са хиперсемом ‘лош човек’: *артуковић, аспид, вуцибатина, гњида, дсвра, дршља, ђубре, змија, кушља, ливра, оштроконца, пропалитет, фолирант, смрад, смрдља, смрдоје, чеп, цукац, цукела, шуша, шљам, шалабајзер*, међу којима осим бројних правих синонима налазимо и оне који су резултат творбене или њој сличне синонимије: *смрад, смрдља, смрдоје*, тј. *дсвра*¹⁰.

Ипак, бројне лексичке појединости нису нашле своје место у овоме осврту, те он није комплетан. Изостале су поједине лексичке јединице типа: *дођош* ‘дошљак, досељеник, онај ко није рођен у том месту’, *илегалац* ‘особа која бесправно станује у студентском дому’ и сличне, што је сведочанство о томе да има још доста простора да се о овој теми говори, тј. доказ је да је жаргон богат извор драгоцених података за бројна и различита истраживања.

Ова лексика резултат је различитих утицаја, те се у њој налазе речи преузете из стандардног језика – творбено или семантички модификоване, али и речи из некодификованих подсистема, попут дијалеката или социолеката, као и речи које су у овај лексички систем ушле из других језика. Експресивна функција, као једна од битних одлика ове лексичке скупине, долази до изражаја поготово при номинацији човека. Поједине форме из посматраног инвентара служе само за комуникацију у уском кругу пријатеља (Карастојчева, 1988: 19).

Посматрани језички варијетет је и огледало културног и језичког идентитета. Идентитет је битан за разумевање и околине и носилаца номинације. И једни и други на овај начин се декларишу и дају бројне податке о себи – о свом пореклу, али и о укључивању у ширу друштвену заједницу. Дакле, опстаје национално, или уже посматрано – регионално као извор номинације, али доста је мотива који су доказ о припадности широј друштвеној заједници. То потврђују бројне речи домаћег порекла, али и број страних речи, које сведоче о интернационалној раширености овог когнитивног механизма.

Литература

- Андрић, 1976: Д. Андрић, *Двосмерни речник српског жаргона (и жаргону сродних речи и израза)*. Београд: БИГЗ.
- Армјанов, 1995: Г. Армянов, *Българският жаргон*. Софија: Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски“.

¹⁰ Ово је метатезирани лик настао од *смрад*.

- Бугарски, 2000: Р. Бугарски, *Неки аспекти жаргонизације у нашем данашњем језику*. Београд: Јужнословенски филолог LVI, 157-161.
- Бугарски, 2003: Р. Бугарски, *Жаргон*. Београд: Књижара круг.
- Герзићи, 2000: На. Gerzić, Borivoj Gerzić, *Rečnik savremenog beogradskog žargona*. Београд: Istar. Герзићи, 2012: В. Gerzić, *Rečnik srpskog žargona*. Београд: Bookbridge.
- Имами, 2000: Р. Imami, *Beogradski frajerski rečnik*. Београд: NNK International.
- Карастојчева, 1988: Ц. Карастојчева, *Българският младежки говор*. Източници. Словообразуване. Софија: Наука и изкуство.
- Марковић, Јовић, 2014: Јордана Марковић, Надежда Јовић, *Старословенски језик, граматика, вежбања, текстови*. Ниш: Филозофски факултет.
- Милорадовић, 2012: С. Милорадовић, *Музички жаргон младих и младежњий музикални сленг*. Компаративни поглед. Београд: Етнографски институт САНУ. Посебна издања. Књига 76.
- Сабљак, 1981: Т. Sabljak, *Šatra – Rječnik šatrovačkog govora*. Zagreb: Globus.

Џордана С. Маркович

НОМИНАЦИЈА ЧЕЛОВЕКА В ЖАРГОНЕ

Резюме

В этой статье анализируется список жаргонских лексических единиц с архисемой 'человек'. Этот инвентар является частью рукописи под названием *Речник жаргонизама јужне пруге*. В рамках лексическо-семантического анализа этого инвентаря определяется мотивация номинации, а также отношение номинатора к номинате. Создатели этого лексического слоя обычно молоды. Поэтому этот список жаргонских лексических единиц показывает отношение этого поколения ко всему, что делает живое пространство, то есть, отношение этих молодых людей к их поколению, а также ко всем остальным, с которыми они входят в контакт в повседневной жизни.

Оказалось каковы отношения этого поколения в соответствии со всем, что делает жизненное пространство, то есть каковы отношения этих молодых людей в соответствии с его поколением, но и всем остальным с которыми они разделяют их повседневную жизнь.

В качестве мотива находятся физические характеристики, человеческие психические черты, а также характеристики, которые происходят из человеческого отношения к окружающей среде и окружающим ее людям с которыми он ступает в контакт.

Некоторые характеристики человека позволили сформировать противоположные единицы, а в некоторых номинациях это было невозможно. Эти лексические единицы принадлежат отрицательной коннотации.

Ключевые слова: жаргон, лексикон, молодой человек, личность.